

קובץ

הערות וביאורים

בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א

בפש"מ, רמב"ם, נגלה וחסידות

כ"ה אדר

יום הולדת הרבנית הצדקנית נ"ע ז"ל

ש"פ ויק"פ

גליון י"ט (תקע"ה)

יצא לאור על ידי

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

ברוקלין, ניו יארק

417 טראי עוועניו

ה' תהא שנת אראנו נפלאות

שנת חמשת אלפים שבע מאות וחמשים ואחת לבריאת

ב"ה. עש"ק פרשת ויק"פ - "אדר - מרבין בשמחה"
 כ"ה אדר יום הולדת הרבנית הצדקנית ע"ה ז"ל
 מברכים החודש - ניסן
 - ה' תהא שנת אראנו נפלאות.

תוכן הענינים

סידור

- קריאת המגילה באדר"ח אדר..... 5
 מרבין בשמחה בחודש ניסן..... 6
 הענין ד"בית האסורים" ע"פ תורה..... 6

לקוטי סידור

- אכתי עבדי דאחשורוש אנן..... 7
 קרייתא זו הלילא..... 9
 חיוב הלל בנס..... 9
 הלל ע"י מרדכי ואסתר..... 11
 שמות הששה הנותרים..... 12

מאמרי כ"ק ארמו"ר שליט"א

- הערה בקונטרס כ"ב שבט..... 12

אגרות קודש

- מאמר ד"ה אין הקב"ה כו' - תרפ"ה..... 13
 אידן מאכן פון גשמיות רוחניות..... 15
 חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם..... 15

חסידות

- הערה בתניא פרק כ"ד..... 16

פשוטו של מקרא

- 17..... הערה בפרש"י לב, י
18..... הערה בפרש"י לא, ג
20..... הערה בפרש"י כא, יח (גליון)

נגלה

- 22..... בענין בן י"ג שנה להיות ש"ץ
23..... הערות וביאורים בסוגיא דפלגין דיבורא

שו"ת

- 10..... טעות הדפוס בילקוט שמעוני
1..... חטא וקרבן לעת"ל

מספר פאקסימיליא לשלוח הערות 9720 - 953 (718)

שיחות

קריאת המגילה באדר"ח אדר

הת' דוד זילברמן
תות"ל 200

בשיחת ש"פ תרומה (מוגה) בענין "משנכנס אדר מרבין בשמחה" הערה 11: "כולל גם יום א' דר"ח אדר, דאף שבמנין ימי החודש ה"ה יום ל' דחודש שבט (ויום א' דר"ח אדר הוא יום ב' דר"ח (שו"ע אה"ע סקכ"ו ס"ו)), מ"מ להיותו גם (יום א' ד) ר"ח אדר, ה"ה בכלל **משנכנס אדר** מרבין בשמחה, (וראה לקמן הערות 14, 53)".

ובהערה 14 "משא"כ היום שלפניו, עם היותו יום א' דר"ח אדר, ה"ה גם יום ל' שבט, ואדרבה: להיותו יום השלושים דשבט (שיש בו השלימות דכל השלושים יום, ג"פ עשרה ימים), מודגש בו ענינו של חודש שבט יותר מאשר ענינו של חודש אדר, ולכן אין זה "משנכנס אדר" בשלימותו".

ובהערה 53 (בנוגע לדעת הירושלמי שכל החודש כשר לקריאת המגילה): "ויש לעיין בנוגע ליום א' דר"ח אדר האם הוא בכלל החודש אשר נהפך גוי", "כל החודש כשר למקרא מגילה" - כיוון שאינו שייך למנין הימים דחודש אדר (שכל הימים שבו הם בהמשך זמני), אלא למנין הימים דחודש שבט, ל' שבט".

ולחעיר מרמב"ם הלי נדרים פ"י ה"ג, ועד"ז בשו"ע יו"ד סי' ר"כ ס"ד, שאם נדר "שאני שותה חודש זה, אסור בשאר ימי החודש, אבל ביום ראש חודש יהי מותר אע"פ שהיה חודש חסר". עכ"ל.

וברדב"ז "שם במשנה: חודש זה - אסור בכל החודש, ור"ח להבא. אקשינן עלה פשיטא, כי איצטריכא לחודש חסר, מהו דתימא ר"ח שעבר הוי, קמ"ל דקרו אינשי ריש ירחא, ע"כ. וה"פ כי איצטריך חודש חסר, שהחודש שבא אחר חודש של נדרו הוי חסר, וא"כ חודש שנדר בו מלא, ועושין בחודש חסר שני ימים ר"ח, ויום ראשון כדי למלאות חודש שעבר, מהו דתימא ר"ח לשעבר שהרי הוא למלאות חודש שעבר, וסד"א ליתסר ביה, קמ"ל האי קרו ל' אינשי ריש ירחא ומש"ה מותר בו, דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ואינו דקתני תנא ור"ח להבא שהוא נמנה עם החודש הבא לענין נדר, ואע"ג שהוא נמנה לשעבר לענין ימי החודש, וזה דעת רבינו".

והיינו דלעניין נדרים. גם יום אדר"ח שייך לחודש תבא (ובנדו"ד - אדר), וכוונת הרמב"ם "ביום ר"ח יהיה מותר" - לא קאי על יום ר"ח דחודש זה (- דמאי סברא שאינו כלול בהחודש -), אלא איום ר"ח דחודש תבא. אלא דעדיין יש לדון בזה לענין קריאת המגילה, כיון דהרדב"ז כתב משום דבנדרים דהלך אחר לשון בני אדם וא"כ יליע אם כן הוא גם לגבי שאר הענינים. וצ"ע.

מרבין בשמחה בחודש ניסן

הרב שמחה גרינבערג
בארא פארק

בשיחת ש"פ תרומה (המוגהת) שקו"ט בדברי רש"י (תענית כט) על משנכנס אדר מרבין בשמחה - "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח", שלכאוי עפ"ז למה מרבין בשמחה רק באדר ולא גם בניסן.

ויש להעיר שבאל"י רבה שצויין בהערה 21 כ' אכן - ע"פ דברי רש"י אלו - שממשיכים בשמחה זו גם בחודש ניסן!

ובאמת לפי זכרוני, כן היתה רוח דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בשיחה שני של ההתועדות, שיום א' דר"ח אדר אינו המשך לימי אדר (שהרי הוא ל' שבט), ואילו ניסן נחשב המשך לאדר, מיסמך גאולה לגאולה.

ולא באתי אלא להעיר.

הענין ד"בית האסורים" ע"פ תורה

הרב מרדכי מנשה לאופר
בית חב"ד רובע י"א אשדוד

בהתועדויות פורים תשל"ו (שיחה ד') ובכו"כ הזדמנויות בשנת תשמ"ה האריך כ"ק אדמו"ר שליט"א לבאר שהמושג ד"בית האסורים"

אינו עונש לפי תורה וחוי"ע הקשור במצרים ואוה"ע משום ש"תורת אמת" מחייבת את האדם לתרום ולפעול ולתקן - "אדם לעמל יולד" - משא"כ שלילת חירות האדם כ"אסיר" מנוגדת ל"תורת חסד", ראה שם בהרחבה.

ואולי יש לומר שהדבר קשור בריש פרשת משפטים "כי תקנה עבד עברי וגו'" "אם אין לו ונמכר בגניבתו גו'" כלומר: תחילה על האדם לתקן את המעוות - להשיב את הגזילה - ואין קס"ד כלל לאוסרו - וכשאין לו נמכר גו' שוב כדי לתקן אך לא כעונש גרידא. וכל חיינו אצל האדון אינם באופן שמתאכזרים אליו אלא אדרבה "הקונה עבד - כקונה אדון לעצמו" ומתייחסים אליו באופן של חסד ורחמים, וחיינו אצל האדון - הם "שיקום" טוב, כאשר רואה באורח חיים כדבעי, ועד שגם בסיום ישנה מצוה של "הענק תעניק" - היפך הנוהג בעוה"ז כיום שכאשר הגנב וכיו"ב יוצא מבית האסורים ריקם הרי מיד חוזר לסורו - לגנוב וכיו"ב - כדי שיהיה לו ממה לחיות, ויוכל לחיות כיהודי טוב באופן ש"תורת אמת" רוצה שיסדר חיינו.

ויש להאריך ולהרחיב (ולתווך) מהמבואר בכוי"כ מפרשי התורה לגבי מה שפרשת משפטים פותחת דוקא בדין הנ"ל ולקשר זה עם המבואר באחת השיחות הנ"ל (כמדומה בתשמ"ה) שכללות ירדת הנשמה לעוה"ז חוי"ע ד"בית האסורים" וכיו"ב. וכ"ז לא כתבתי אלא בחפזה.

★ ★ ★

לקוטי שיחות

אכתי עבדי דאחשורוש אנן

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
ר"מ בישיבה

בלקו"ש פורים (סעי' א') מקשה על טעמו של רבא בהא דלא תיקנו לומר הלל בפורים משום ד"הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי

אחשורוש, אכתי עבדי דאחשורוש אנן דהרי קושיית הגמ' עדיין במקומה עומדת: "ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן" וכי משום שאין המצב מתאים להפסוק "חללו עבדי ה'" ה"ז פוטר את האדם מלהלל לה' על גאולתו ממיתה לחיים? ועכ"ל, שהענין ד"עבדי ה' נוגע לעצם אמירת הלל, דכאשר חסר תנאי זה ה"ז מעכב מלומד הלל עי"ש הביאור.

וראה הערה 7 שצויין ללשון המאירי שם: "ואין הלשון עבדי ה' נופל אלא בנס שאפשר לומר בו עבדי ה' בלבד, כגון נס של מצרים עבדי ה' ולא עבדי פרעה, אבל בזו עבדי אחשורוש אנן", ועי' ג"כ בר"ף כאן שהביא טעמו של רבא ד"אלא חכא מאי נימא", ועי' גם בחי' הריטב"א: "ולא מצינו למימר חללו עבדי ה' כל היכא דאנו עבדים לאחרים", ובפשטות משמע מדבריהם דבאמת הי' צ"ל שירה משום הנס דממיתה לחיים אלא דאין הלשון מתאים לומר במצב כזה דאכתי עבדי דאחשורוש אנן, אבל בירושלמי פסחים פ"י ח"ו מבואר הטעם משום ד"מרדכי ואסתר משונאיהם נגאלו, לא נגאלו מן המלכות", ולא הזכיר כלל מ"ש עבדי ה' וגו', ודייק בזה בס' עמק ברכה ע' קכ"ג דמדברי הירושלמי נראה דבפורים מכיון שלא נגאלו מן המלכות אין כאן גאולה שלמה ואין כאן נס המחייב לומר עליו שירה, ועי' פני משה וקרובן העדה שם, [ואולי אפ"ל ג"כ דבזה גופא פליגי הסוגיות דמגילה וערכין, דבמגילה הקשה הקושיא מהברייטא דמשכנסו לארץ וכו' הן על רבא והן על ר"נ, משא"כ בערכין הקשה מזה רק על ר"נ (כדהוזכר בהערה 10), כי חסוגיא דמגילה סב"ל דכוונת רבא דבאמת הי' צ"ל שירה בנס דפורים אלא דאין נוסח ההלל מתאים לפורים כנ"ל, לכן הקשה גם על רבא דאיך אפ"ל דבעצם צ"ל שירה על נס פורים והלא אין אומרים שירה על נס שבח"ל, משא"כ חסוגיא דערכין מתאים להירושלמי דלפי רבא לא שייך כלל אמירת שירה על נס דפורים, ולכן מקשה על ר"נ בלבד דקריאתה זו חלילה דמשמע שיש דין הלל בפורים].

ולפי מה שנת' בהשיחה ה"ז יותר כאופן הראשון, דבאמת הי' צ"ל דין שירה מצד החפצא דהנס, אלא דהחסרון הוא בהגברא ד"לא מצינו לומר" הלל להרגיש את ההנהגה נסית כיון דבעינן לזה המעלה ד"עבדי ה'" דוקא.

קרייתא זו הלילא

בסעי' ג' ביאר טעמו של ר"נ "קרייתא זו הלילא" דאמירת הלל בפורים לא תתכן אלא בקריאת המגילה: כי מצד עצמו אין אדם מרגיש הנס שבמעשה פורים באופן המחייבו באמירת הלל שהיא על נס שבגלוי דוקא, כ"א דוקא בקריאת המגילה אפשר לו לחלל את השם על נס זה להיותה אחד מכ"ד כתבי קודש חלק מתורת אמת ותורה אור הרי בה ועל ידה מואר ומורגש אמיתית הענין שזה ה' נס מאת ה' עי"ש.

ויש להעיר בזה במה שביאר באור שמח (הל' מגילה פ"א ה"ז) שיטת הרמב"ם, ומבאר שם דאפי' לרב אסי דסב"ל דגם מגילה בזמנה אינה נקראת אלא בעשרה, (מגילה ה,א) מ"מ היחיד חייב לקרות את המגילה אף שאינו מקיים בזה מצוות קריאת המגילה, כיון דפסקין דקרייתא זו הלילא, במילא מקיים בזה עכ"פ מצוות הלל שבפורים, ותירץ בזה קושיית הרז"ה עי"ש.

ולכאורה כיון דאינו מקיים בזה מצוות קריאת מגילה כיון שאינו בעשרה, אמאי קורא את המגילה משום חובת הלל, ואינו קורא ההלל עצמו לקיום מצוות הלל? ולפי השיחה ה"ז מבואר היטב דמצוות הלל בפורים יכולה להתקיים רק ע"י קריאת המגילה ולא באופן אחר, כיון דרק עי"ז יכול להרגיש אמיתית הענין שזה ה' נס מאת הקב"ה.

חיוב הלל בנס

בסעי' ד' כתב דבטעם הדבר שעל נס פורים אי אפשר לומר הלל להיותו נס המלוש בטבע, יש לבאר בשני אופנים: (א) זהו מצד החפצא דהנס, שנס המלוש בטבע אינו בגדר נס המספיק לחייב אמירת הלל. (ב) זהו מצד חסרון הגברא, דלהיות שקשה לאדם להכיר הנס שבהנהגה זו לכן אי אפשר לתקן ולחייב אמירת הלל עי"ז, ומבאר דבזה פליגי ר"נ ור"ב עי"ש.

ויש להעיר מלשון הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ו) "אבל ר"ה ויוהכ"פ אין בהם הלל לפי שהם ימי תשובה לא שמחה יתירה", דמפשטות משמע דיש תנאי באמירת הלל דבעינן שהגברא יהי' במצב של שמחה

יתירה, וראה גם בסי מקראי קודש (ימים נוראים) עי ט"ו שמביא בשם הגר"ח שהעיר על דברי הגמ' ערכין י, ב, דאין אומרים הלל ברי"ח משום שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וחקשה דהלא אמרו שיר של יום ברי"ח? ותירץ דדין אמירת הלל שאני דבעינן שיהא שמחה שלימה, וברי"ח שאין השמחה שלימה אין מוכשר לומר הלל עיי"ש, (וראה גם בסי עמק ברכה עי קכ"ד שהביא בשם הגר"ח שאמר דיש לעיין אם יבוא הנביא בשם ה' ויאמר שה' יעשה לישראל נס אם ראוי לומר בכח"ג את השירה קודם הנס ולצאת בזה ידי"ח שירה או לא, ואמר שזו ביאור הכתוב בתהילים ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי, פ"י אף שיש לי בטחון הגמור בישועתך בזה רק יגל לבי בישועתך, אבל מתי אשירה לה' - כי גמל עלי, לאחר שגמל עלי, היינו אחר הנס עכ"ד, ואולי זה ג"כ משום דאז השמחה היא בשלימות וכו'), ועכ"פ לפי"ז משמע לכאורה שהעיקר תלוי במצב הגברא.

אבל י"ל דזהו ענין אחר לגמרי, דחנה בערכין י, ב, איתא ראש חודש דאיכרי מועד לימא [הלל], לא איקדיש בעשיית מלאכה דכתיב השיר יח"י לכם כליל התקדש חג, לילה המקודש לחג טעון שירה ושאר מקודש לחג אין טעון שירה, וחקשה בחקרי לב או"ח ס"י פ"ז וכן ברש"י שם מהא דאמרין בפסחים צה, ב, דפסח שני אינו טעון הלל באכילתו כליל חואיל ולא התקדש בעשיית מלאכה, ומ"מ טעון הלל בעשייתו ביום "משום דלילה קא ממעט יום לא קא ממעט", וא"כ גם הכא ברי"ח נימא כן דברי"ח ביום יגמרו את ההלל כיון דיום לא קא ממעט?

ותירץ בזה בחכמת שלמה או"ח ס"י תכ"ב ס"ב דלק"מ וז"ל: ואסביר הענין דשני זמנים יש לנו לומר הלל, אחד אם הוה יום הנס אף שאינו חג דאסור בעשיית מלאכה כמו בחנוכה, או דהוה יום מועד וחג אף שאינו זמן נס, ולכן ר"ח דאין בו זמן הנס רק דהוי קס"ד מכח דאיכרי מועד, לכך בזה אין ללמדו מפסח דהוה זמן הנס, רק דהוי ס"ד לדמותו לחג כיון דאקרי מועד, לכך משני הש"ס דמחג אין ללומדו דש"ה דאסור במלאכה, אך מנ"י זה גופא דהלל במלאכה תליא, לכך מביא הש"ס לראי' מהך קרא דכליל התקדש חג וממילא מוכח מהתם דהלל במלאכה תליא, ולכן אין ראי' ממועד מכח דהתם אסור במלאכה, וכיון דממועד אין ראי' שוב לא בעי קרא למעט, דמסברא אין לומר ביה דמהיכי תיתי נאמר ביה כיון שאינו זמן הנס ולא מועד, אבל בפסח שני כיון דהוה מענין הנס דשני תשלומין לראשון הוא, ובלא"ה הרואה מקום הנס וזכר הנס הוה כמו היום הנס, ולכך בפסח שני הוי מסברא לומר הלל אף דאינו חג כמו

בחנוכה, ולזה בעינן קרא למעט שלא לומר בו הלל, וכיון דאיצטריך קרא למעט לכך בזה שפיר קאמר דלילה אימתעיט, יום לא איתמעט ואיש, עכ"ל.

הרי יוצא מדבריו שישנם ב' סוגי חיובים באמירת הלל, או מצד שהוא חג ואסור בעשיית מלאכה אף שאין בו זמן הנס, או משום שהוא זמן נס אף שאינו חג ואינו אסור במלאכה, וא"כ מ"ש הרמב"ם דבר"ה ויוהכ"פ אין אומרים משום דאין בהם שמחה יתירה, הנה איירי בנוגע להחיוב דיו"ט, ובזה קאמר דרק יו"ט שיש בהם שמחה יתירה יש חיוב הלל, משא"כ בר"ה ויוהכ"פ, אבל כאן איירינן לגבי סוג הב' שבחיוב הלל, שהוא מצד יום הנס וכו', ובזה קאמרין דבנס כזה שנתלבש בדרך הטבע ליכא חיובא דהלל, ובזה שפיר יש לפרש בב' אופנים או דזהו מצד החפצא דהנס או שהוא מצד הגברא, שאינו מרגיש בגלוי את ההנהגה נסית וכו', ואפ"ל שהו"ע אחר משמחה יתירה הנ"ל, דשמחה יתירה אפשר גם הכא דלפועל ניצול ממיתה לחיים, וכאן נוגע ההרגשה שהי' הנהגה נסית וכו'.

הלל ע"י מרדכי ואסתר

במה שנתבאר הפירוש בטעמו של רבא דאכתי עבדי אחשורוש אנו דבמצב כזה אי אפשר להג"ע להרגשה בהנהגה נסית כו' ובמילא אין מקום לאמירת הלל, יש להעיר בזה מהך דפסחים קיז, א, ת"ר הלל זה מי אמרו ר"א אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים וכו' ר' יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע וכו' עיי"ש, וראה בשו"ת שיבת ציון (לבנו של הנוב"י, סי' כ"ב) בשם הגר"ב רנשבורג שהקשה לדברי רבא דסב"ל דא"א הלל בפורים משום דאכתי עבדי דאחשורוש אנו א"כ איך אמרוהו מרדכי ואסתר, ובע"כ צ"ל דרבא קאי אליבא דשאר התנאים דלא סב"ל כו' יוסי הגלילי, וכתב בזה בשיבת ציון דהא דאמר רבא דאין קוראין הלל בפורים משום דאכתי עבדי דאחשורוש אנו, ה"ז רק טעם דלא קבעוהו לדורות, אבל בשעת הנס גופא גם כשאכתי עבדי אחשורוש אנו אמרינן הלל, ובפסחים הרי מיירי בשעת הנס, ולכן שפיר אמרו הלל, ולכאורה הדבר צריך ביאור לפי הטעם דאין נוסח ההלל מתאים לומר כשאכתי עבדי אחשורוש אנו, דבעינן עבדי ה' דוקא, א"כ למה שאני בשעת הנס דגם לרבא יש לאומרו? ולפי הביאור שבהשיחה ה"ז מובן בפשטות דמתי אמרינן דרך מי שהוא במצב דעבדי ה' יכול להרגיש

התנהגה נסית כו' רק בדורות דאח"כ, אבל בשעת הנס עצמו ודאי הרגישו הכל ההנהגה נסית שבזה, ובפרט לאחר ששמדו במסייג כל השנה וכו' ובמילא בשעת הנס ודאי שייך אמירת הלל.

שמות הששה הנותרים

במ"ש בההשמטה ללקו"ש פ' תצוה (נדפס בסוף לקו"ש פורים) לפי הביאור שבהשיחה דהלשון "הנותרים" לפרש"י הוא לפי שבסדר לידתו נולדו שבטים אלה לאח"כ כמו בתור חוספה על חששה הראשונים עיי"ש.

לכאורה יש לפרש ג"כ כמ"ש בהעמק דבר שם להנצי"ב דע"כ כתיב "הנותרים" ללמדנו שלא משום שאלו הבאים על צד שמאל גרועים בזכרון טוב מו' הרשומים על ימין, אלא משום שהמה הנותרים, וראויים היו ג"כ להיות נרשם על ימין, אלא שלא החזיקם האבן וניתותרו, וכן פ"י גם בס' למיסבר קראי.

★ ★ ★

מאמרי ב"ק אדמו"ר שליט"א

הערה בקונטרס כ"ב שבט

הרב שאול משה אליטוב
שליח ב"ק אדמו"ר שליט"א
ב. איירעס ארגענטינא.

בקונטרס כ"ב שבט ש.ז. אות ה' מבאר וז"ל: "כי ההמשכה שעייגמ"ח היא נמשכת עד למטה מטה, גם בעולם הזה".
ומכיון שעיקר המכוון דלמעלה הוא שיהא המשכה, לכן בגמילות חסדים מתבטא יותר ההמשכה.

דחנה נתבאר לעיל במעלה שיש בגמ"ח לגבי קרבנות, ואפי' לגבי נסכים (שיש בהם איזו המשכה, אלא שאי"ז כבגמ"ח), ואפי' לגבי

תורה, ואפי' לגבי כל המצוות שנקראו גמ"ח בתניא ובלקו"ת (עיין בהערה 33).

והחסברה בזה - תורה-הו"ע רוחני יותר, למרות שהאדם הלומד מתייגע להבין הענין במוחו הגשמי, עכ"ז שיך יותר לרוחניות, ואפילו כל המצוות שנמשכו בגשמיות ציצית בצמר גשמי וכו'. עכ"ז אין זה תחתון ממש, כיון שפועלים בהחפץ שיחא חפצא דקדושה.

משא"כ בגמ"ח זו מצוה שנמשכת עד למטה מטה כיון שהכסף שאי מלוח לחבירו אינו חפצא דקדושה כבתפלין ושאר דברים, ובפרט שקיום מצות גמ"ח הו"ע המשכה מהנותן אל המקבל. ואי"ז אפי' כנתינת תרומות ומעשר שגם הם ענינם המשכה אלא שיש בזה קדושה ולכן ישנם הגדרים לכ"ז, משא"כ בגמ"ח כנ"ל.

עפ"ז צ"ב בנוגע להמשך המאמר באות ו' ואילך בענין גמילות חסדים דתפילה שהם יותר אפילו מגמילות חסדים כפשוטה.

דלכאורה התפילה הו"ע רוחני יותר. והרי כיון שהכוונה היא בהמשכה ועד למטה מטה הרי בגמ"ח כפשוטה זה יותר למטה?

ואפשר לומר שכיון שהתפילה הו"ע יח"ר שיחא רצון חדש מברך השנים רופא חולים וכו' וכמו כמבואר בדרך מצוותך שורש מצות התפלה, אי"כ רואים בהמשכה דתפלה שהיא גם עד למטה מטה.

אלא שצ"ל איפה רואים שהמשכה דתפילה היא יותר מהמשכה דגמ"ח כפשוטה?

ואפשר לומר דכאשר נותן גמ"ח, אזי החידוש הוא בנוגע לשינוי רשות שלפני"כ הי' ברשות הנותן וכעת ברשות המקבל, משא"כ עיי' תפלה כשהחולה מתרפא פירושו שהשפעת התפילה מגיעה עד למקום תחתון יותר, אי' שהי' חולה, ועיי' המשכה דתפלה מתרפא.

אגרות קודש

מאמר ד"ה אין הקב"ה בא כו' - תרפ"ה

הת' שמואל נעמירובסקי
תות"ל דדו

באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חלק ז' (אגרת מכ"ה טבת,

תשי"ג) עמי קכד בסופו מובא: ". . מוסג"פ קונטרס שהו"ל זה עתה".
 וכנראה הוא קונטרס ק"ה ובו מאמר ד"ה "אין הקב"ה בא בטרונא
 עם בריותיו - תרפ"ח", שנדפס בתאריך: "כ"א טבת ה'תשי"ג ברוקלין
 נ.י."

ועד"ז חכוונה בעמודים קכט. קלט. קמ. ובעמי קמה מובא: ". .
 מצו"פ קונטרס שהו"ל זה לא כבר, שבטח יביא לו תועלת".
 ובעמי קעא מובא: ". . מוסג"פ קונטרס שהו"ל לא כבר שבטח
 יעניין אותו".

וכל הנ"ל הוא עפ"י המובא:

בעמי קמט: ". . מוסג"פ מאמר "אין הקב"ה בא בטרונא עם
 בריותיו" מבעל החילולא, שהוצאנו לאור לא כבר, ובטח ימצא בו
 ענין רב".

ובעמי קנח: ". . נ"ב: מוסג"פ קונטרס שהו"ל בקשר עם יום
 החילולא השלישי של כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר בטח גם בתוכנו יכול
 להנות את קהל שומעיו והשיית יצליחו בכל".

ובעמי קעב: ". . מוסג"פ קונטרס שהו"ל בקשר עם ימים הקרובים
 ליום החילולא הנ"ל, ובו המאמר אשר חיבה יתירה נודעת לו מכ"ק
 מו"ח אדמו"ר וכמ"ש במכתבו הנדפס בתחלת הקונטרס".

וראה הנסמן בשולי הגליון (בעמי קעב) שם, ויש להוסיף ע"ז
 שהמאמר הוא מג' אמור, י"א אייר, ויש בו ו' פרקים וקיצורים.
 נדפס בסה"מ: קונטרסים ח"ג עמי קיט ואילך. תרפ"ה עמודים רנו -
 רסד.

- "וכמ"ש במכתבו הנדפס בתחלת הקונטרס", הוא מכתב מג'
 אייר, תרפ"ה, ליענינגרד. נדפס אח"כ גם באגרות קודש שלו, אגרת
 רסה, עמוד תסא-ב.

מאמר זה נזכר גם בעמי שעב שמובא: ". . כבקשתו נשלחו 20
 קונטרסים ד"ה אין הקב"ה בא בטרונא", שכנראה בפשטות הוא
 הנ"ל.

ולשלימות הענין כדאי גם להעתיק כאן את לשון כ"ק אדמו"ר
 שליט"א בתחילת הקונטרס וזלה"ק: "עפ"י בקשת רבים הננו מו"ל
 בזה מאמר "אין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו - תרפ"ה הנודע

בין החסידים ואניש וחיבה יתירה נודעת לחם מכ"ק מו"ח אדמו"ר
 זצוקללה"ה נבגי"מ זי"ע שאמרו - אף בכמה שינויים - כמה פעמים,
 (ובהערה 1) ראה - בהנדפסים - די"ה אני ישנה תשי"ט (קונטרס סה).
 ונדפס בסה"מ שם] העתיקו גם באידיש, [- ובהערה 2) נדפס בחקריאה
 והקדושה אייר - סיון תשי"א ובסי המאמרים אידיש,] הביאו בכמה
 שיחות ומכתבים ובו בחר לשלחו בתור תשורה לתלמידי תומכי
 תמימים - ליובאוויטש אשר בוורשא, וכמבואר במכתב הנדפס לקמן
 .."

"אידן מאכען פון גשמיות רוחניות"

שם, בעמ' קכח מובא: ". . . און עס זאל אין אייך מקוים ווערען
 דער אויסשפראך פון רבינו הזקן בעל התניא וחשו"ע, אז השי"ת גיט
 אידן גשמיות און זיי מאכען פון גשמיות רוחניות, און עס זאל זיין
 בהרחבה".

ראה ב"היום-יום" כז אלול שמובא: "מדברי קודש רבינו הזקן:
 ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער ערדישער וועלט
 איז פארבונדען מיט ה' אחד, השי"ת מאכט פון רוחניות גשמיות, און
 דער עם ישראל מאכט פון גשמיות רוחניות".

"חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם"

שם, בעמ' קמד מובא: ". . . חנה שמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח
 אדמו"ר זצוקללה"ה נבגי"מ זי"ע בשם אבותינו נשיאנו, שכשמדברים
 עם יהודי חנה הנשמה שומעת תיכף וגם המדבר כשלא פוסק און
 ווערט ניט פארמאטערט לדבר, חנה סוף סוף חודר (נעמט עס דורך)
 בתוכו, וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, והאדם צריך לעשות
 במה שתלוי בו והשי"ת יצליח אז כמו שהוא יתי יכול".

ראה עד"ז שם בעמי קנו שמובא: ". וידוע פתגם כ"ק מו"ח
אדמו"ר שחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם אם שלפעמים אין
רואים הפירות על את הנה סו"ס יהי "ידין נצח".

עיי' גם במ"ש בקובץ דיו"ד שבט ש.ז. עמ' 30, שהובא מעמ' ח,
ומ"היום-יום" כו אדר א' ויב תשרי.

ויש להמתיק - "שכשמדברים עם יהודי הנה הנשמה שומעת
תיכף" - עפ"י המובא ב"היום-יום" כ טבת: "דער מיטעלער רבי
האט געענטפערט איינס אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם
אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאס צוויי נפש
האלקית אויף איין נפש הטבעית".

חסידות

הערה בתניא פרק כ"ד

הרב יקותיאל פרקש
מו"צ ירושלים עיה"ק ת"ו

בלימוד השיעור בספר התניא ביום טז שבט, למדנו בפרק כד
"ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג . .
ולא משום קלות העבירות וחומרן נתדע . . ואפילו הכי פיקוח נפש
דוחה שבת ולא גילוי עריות, אלא דגזירת הכתוב הוא". כלומר, שמה
שדוקא ג' עבירות אלו הם "יהרג ואל יעבור" (משא"כ שאר העבירות
- כולל חילול שבת) אין זה משום חומרת ג' עבירות אלו, וקלות
שאר העבירות ביחס אליהן - אלא הוא בגדר "גזירת הכתוב". (- כך
הובנו דברי רבינו גם בשיעורים בספר התניא, עיי"ש).

ולכאורה צריך עיון ליישב דברים אלו עם המתבאר בר"ן (פסחים
ו ע"א בדפי הר"ף - ד"ה חוץ מע"ז . .) שכתב בתו"ד . . דכי אמר
רבא הנאת עצמו שאני ה"מ בשאר מצוות . . אבל בשלוש מצוות
חמורות הללו, שמפני חומר שבהן אמרו שאפי' בצנעא יהרג ואל
יעבור . . עיי' שם. ועד"ז הם דבריו בעוד כמה מקומות בפירושו על
הר"ף ובחידושו, וראה במלחמות ה' לרמב"ן סוף פרק ח' דסנהדרין
- שגם דבריו הם על דרך זה. ולעת עתה לא מצאתי חבר לאדה"ז

בדבר זה, שענין האמרו הוא רק משום גזירת הכתוב וכו' - ולא משום חומרן של עבירות אלו ביחס לשאר המצוות.

★ ★ ★

פשיטו של מקרא

הערה בפרש"י לב, י

הרב וו. ראזענבלום
תושב השכונה

בקובץ הערות וביאורים פרשת שלח תשמ"ח (גליון לו) חבאתי פירש"י בפרשת שלח ד"ה ואורישנו (יד, יב): . . וא"ת מה אעשה לשבועת אבות, עכ"ל.

ובד"ה ואעשה אותך לגוי גדול (שם): שאתה מזרעם, עכ"ל. ושאלתי, שהרי גם בפרשת כי תשא נאמר (לב, ל): . . ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול, ולמה לא פירש רש"י כאן על דרך שפירש בפרשת שלח.

המערכת בקובץ הני"ל תירצו בי תירוצים על שאלה הני"ל.

וזח לשון התירוץ הראשון:

אולי א"ל דבפי כי תשא לא קשה כ"כ "וא"ת מה אעשה לשבועת אבות" כי רש"י בעצמו פ"י שם בד"ה "הניחה לי" וז"ל: "פתח לו פתח. שאם יתפלל עליהם לא יכלם עיי"ש, משא"כ כאן, עכ"ל.

אבל עדיין אינו מובן, שהרי סוף סוף נאמר בפסוק . . ואכלם אעשה אותך לגוי גדול. וחפירוש חפשוט בזה הוא לכאורה, שאם ושה רבינו "נייח" להקב"ה, דהיינו שלא יתפלל עליהם, יכלם ח"ו.

ואם כן, גם כאן, כמו בפרשת שלח, ה"י לו לרש"י לפרש וא"ת מה אעשה לשבועת אבות.

וז"ל התירוץ השני של המערכת בקובץ הני"ל: ועוד י"ל ששם ע"ג דיש שבועת אבות מ"מ מאחר שחטאו בחטא העגל - חטא ע"ז הרי הם מחוייבים מיתה, וא"כ אין ברירה לכאורה אף שיש שבועת בות, משא"כ כאן, שאין פה עבירה מסויימה שמשו"ז יתחייבו כלי

רק שלא בטחו בה', ועייז אין חיוב מיתה מצד דין התורה ולכן קשה
כאן יותר - ובעיקר - "ואיית מה אעשה וכו'", עכ"ל.

וגם תירוץ זה אינו מובן, לכאורה.

נוסף לזה שכתבתי לעיל בנוגע להתירוץ הראשון, שהרי סוף סוף
נאמר בפסוק "ואעשה אותך לגוי גדול".

ואינו מובן למה נאמר זה ומחו הפירוש בזה בלי פירש"י של פרשת
שלח.

עוד אינו מובן בתירוצם מה שכתבו: "מאחר שחטאו בחטא העגל
- חטא עייז - הרי הם מחוייבים מיתה וא"כ אין ברירה לכאורה אף
שיש שבועת אבות":

(א) הרי הביאו בתירוצם הראשון פירש"י בד"ה הניחה לי: פתח לו
פתח. . . שאם יתפלל עליהם לא יכלם. ואם כן, איך אומרים עכשיו
ש"אין ברירה".

(ב) ואפילו לדבריהם ש"אין ברירה". וכי זה מתרץ השאלה "מה
אעשה לשבועת אבות".

(ג) ולכאורה, **לדבריהם** יש מקום לומר להיפוך, דהיינו, דוקא כאן,
שחטאו בחטא העגל חטא עייז, **שאין ברירה** נתעורר השאלה "מה
אעשה לשבועת אבות".

משא"כ בפרשת שלח שלא הי' החטא חמור כל כך.

הערה בפירש"י לא, ג

בפירש"י ד"ה בחכמה (לא, ג) מה שאדם שומע דברים מאחרים
ולמד, עכ"ל.

ובד"ה ובתבונה (שם) מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד, עכ"ל.

עייין בפירש"י פרשת דברים ד"ה ונבונים (א, יג): מבינים דבר מתוך
דבר זחו ששאל אריוס את ר' יוסי מה בין חכמים לנבונים חכם דומה
לשולחני עשיר כשמביאין לו דינרין לראות רואהו וכשאיין מביאין לו
יושב ותוהה נבון דומה לשולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה
וכשאיין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו, עכ"ל.

לכאורה, כל האריכות המשל שמביא רש"י בפרשת דברים הוא

להסביר בתוספות ביאור הענין של נבון.

ולפי זה, צריך עיון, אם צריכים תוספות ביאור בזה, ומה שכתב שם רש"י בתחילת דבריו "מבינים דבר מתוך דבר" אינו מספיק, למה לא הביא רש"י ביאור זה כאן.

ולאידך גיסא, שם בתחילת דבריו מקצר ואומר: מבינים דבר מתוך דבר.

משא"כ כאן מפרש יותר, ואומר:

מבין דבר מלבו מתוך דברים שלמד.

הערה בפירש"י כא, יח (גליון)

בקובץ הערות וביאורים - ש"פ משפטים - גליון יז הבאתי שני פירושי רש"י בפרשת תצא.

- בד"ה כי יהי ריב (כח, א): סופם להיות נגשים אל המשפט, אמור מעתה אין שלום יוצא מתוך מריבה. מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו מריבה, עכ"ל.

ועל דרך זה פירש"י (שם, יא) בד"ה כי ינצו אנשים: סופם לבוא לידי מכות, כמו שנאמר מיד מכהו, אין שלום יוצא מתוך ידי מצותא, עכ"ל.

והבאתי שם לשון השפתי חכמים שטעמו של רש"י לפרש כן הוא מצד יתור הלשונות: "כי יהי ריב", וכן "כי ינצו אנשים".

ואם כן, לפי זה, שאלתי אינו מובן לכאורה, שהרי גם בפרשת משפטים נאמר (כא, יח): וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרוף וגו'. וגם כאן תיבות "וכי יריבן אנשים" מיותרים, שהרי הי' יכול לומר "וכי יכה איש את רעהו" וכמו שנאמר כמה פסוקים אחר זה "וכי יכה איש את עבדו וגו'".

ולמה לא פירש"י כאן על דרך שפירש בפרשת תצא, הנ"ל.

והנה בקובץ הערות וביאורים - ש"פ תרומה - גליון יח כתב הרב י. וו. לתרץ שאלה הנ"ל, ותוכן דבריו:

שהתיבות "וכי יריבן אנשים" בפרשת משפטים אינם מיותרים, והם באים בתור פתיחה לקבוע נושא ענין הריב במסגרת של "מתכוון".

שזה מוכרח לפי הפסק בסיום הענין בפסוק יט: אם יקום ונקח המכה, ובפירש"י שם: . . שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה. וכן משמעו כשקם זה והלך על משענתו אז נקה המכה אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה, עכ"ל.

משא"כ בשני מקומות הנ"ל בפרשת תצא הרי בהם מובן מתוך הכתובים שמדובר באופן של "מתכוון". ואין צורך להדגיש זה בהקדמת פתיחה, עכ"ל של הרב וו. בקובץ הנ"ל.

ויש להעיר, שזה שכתב שהתיבות "וכי יריבן אנשים" באים לומר לנו שאינו חייב רק במתכוון, אינו דבר פשוט כל כך. עיין בבא קמא (כו.) במשנה, וז"ל: אדם מועד לעולם בן שוגג בין מזיד וכו'.

והגם שיכולים לתרץ, שהיות שהגמרא לומדת זה (שם) ממה שנאמר "פצע תחת פצע", ועיין שם בפירש"י, וז"ל: קרא יתירא הוא להך דרשה דהא כתיב כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה וגו' - ורש"י בפירושו על התורה אינו מביא דרשה זו, אם כן לפירש"י בפשוטו של כתובים אין ראוי שאדם מועד לעולם אפי' שלא במתכוון.

אבל עדיין צריך עיון, שעל כל פנים, למה צריכים ייתור בפסוק לומר לנו שחייב רק במתכוון, הרי זה לכאורה דבר פשוט שהאדם לא יתחייב רק במתכוון, עד שהגמ' צריכה לימוד מיוחד שחייב גם שלא במתכוון.

עוד צריך עיון קצת בדבריו, שלפי דבריו משמע לכאורה שאם לא הי' כתוב "וכי יריבן אנשים" הייתי אומר שהפסוק מחייב גם מי שאינו מתכוון -

והרי נאמר בפסוק "או באגרף", והיאך יצויר זה שלא במתכוון. ודוחק לומר שהייתי אומר (אם לא הי' כתוב "וכי יריבן אנשים") שהפירוש של "או באגרף" הנאמר בכתוב הוא שהתכוון להכה חבירו והכה אותו שהכה.

אבל אולי אפשר לתרץ זה, ולומר שאם לא הי' כתוב "וכי יריבן אנשים", הייתי אומר שמה שנאמר בכתוב "באבן", היינו שלא במתכוון, ומה שנאמר "או באגרף", היינו במתכוון.

היינו שהייתי אומר שהפסוק מדבר בשני אופנים הן במתכוון והן שלא במתכוון.

ובא הכתוב "וכי יריבן אנשים" לומר לנו שהכתוב מדבר רק במתכוון.

נגלה

בענין בן י"ג שנה להיות ש"ץ

הרב זלמן מנחם מענדל פייגענסאהן
תושב השכונה

בשו"ע רבנו הזקן סימן נ"ג סעי' י' וז"ל: אם אין שם מי שיודע להיות ש"ץ כ"א בן י"ג שנה ויום אחד מוטב שיחי הוא ש"ץ אע"פ שאין לו זקן משיתבטלו מלשמוע קדושה וקדיש, ע"כ.

והנה לכאורה צ"ע, והא כתב בסעי' ה' לפני זה וז"ל: ואם היה כאן עם הארץ זקן וקולו נעים, והעם חפצים בו ובן י"ג שנה המבין מה שהוא אומר ואין קולו נעים הוא קודם לע"ה הזקן כי יודע מה מתפלל ע"כ.

משמע מסי' ה' עוד יותר שאפי' אם יש שם מי שיודע להתפלל, רק שאינו מבין, אז הבן י"ג קודמו, ומכ"ז במקום שאין מי שיודע להתפלל אז מותר להבן י"ג להתפלל, ואי"כ מאי קמ"ל בסעי' י'.

ואולי י"ל שבסעי' י' בא להדגיש הענין שאפי' שאין להבן י"ג שנה זקן מ"מ מותר לו להיות ש"ץ במקום שאין אחר יודע להתפלל, מכיון שבדרך כלל אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור, כמבואר בסעי' ט', מ"מ במקום שאין אחר יודע להתפלל, מותר לו להבן י"ג שנה להיות ש"ץ אע"פ שאין לו זקן.

אבל עדיין אינו מיושב, כי הא גופא שמותר לבן י"ג להתפלל אע"פ שאין לו זקן כבר כתוב בסעי' ה' הנ"ל.

ואולי י"ל, שבסעי' ה' מדובר שהבן י"ג שנה מבין מה שהוא אומר, ולא רק יודע להתפלל, אז הוא קודם לע"ה זקן.

אבל החידוש בסעי' י' הוא, שאפי' הבן י"ג אינו מבין מה שהוא אומר, רק יודע לומר המילים, אפילו חכי אם אין אחר שיודע, מותר לו להתפלל, והחידוש הוא בשתים, שאפי' שאין לו זקן, וגם אינו מבין יכול הוא להיות ש"ץ.

הערות וביאורים בסוגיא דפלגין דיבורא

הת' צבי מרדכי אהרונוב
הת' אברהם קדוש
תות י"ל 885

גיטין ח' ע"ב. מחלוקת ר"מ ור"ש, דר"מ אמר הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין, שייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח, ור"ש אמר לעולם הוא ב"ח עד שיאמר כל נכסיי נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד מריבוא שבחן. ובתחילה סברה הגמ' דנחלקו אי פלגין דיבורא, דר"ש אמר פלגין ור"מ אמר ל"פ, ואסיקנן דאפשר דכו"ע מודו דפלגין דיבורא, רק טעמא דר"מ דבשייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח הוא משום דלא כרות גיטא הוא, עי"ש בהסוגיא.

והנה משמעות דברי רש"י היא, דמח' ר"מ ור"ש אי פלגין דיבורא תליא אי אמרינן מדנחית לשיורא שייר נמי העבד. דבסברת ר"מ כ' בד"ה לא יצא כו' דכיון דנחית לשיורא אמרינן דשייר נמי העבד, וכי אמר כל נכסיי נתונין לך אשאר נכסים קאמר ולחנופי ליה קאתי ולא שחרריה, ובסברת ר"ש כ' בד"ה לעולם כו' בדף ט' ע"א דב"ח הוא כיון דמאי דגלי גלי ומאי דלא גלי לא גלי, וכן בד"ה עד שיאמר כ' דב"ח הוא דלא וקרקע הוא ולא שייריה, ומשמע דבחד נחלקו דר"מ סבר מדנחית לשיורא שייר נמי העבד ור"ש סבר דלא שייריה.

אמנם צ"ע מה שייכות הסברות זל"ז, דמה שייך הך דל"פ דיבורא לחד דנחית לשייר העבד. ועוד, אפילו אי תליא זו בזו, אמאי אמרינן למסקנא דחיישינן דנחית לשיורא גם אי סבירא לן דפלגין דיבורא, ע"י ברש"י ד"ה התם שכי לבאר טעמא דלאו כרות גיטא הוי, דהוא שום דאיכא למימר דשייריה דהא נחת לשיורא ולחכי לאו כריתות מור הוא, וחזינן דהגם דכו"ע סבירי למסקנא דפ"ד אפ"ה חיישינן נחית לשיורא. וצ"ע הא למאן דסבר פ"ד ליכא חשש זה מלכתחילה דמאי ישתנה הסברא בזה בין ההו"א לחמסקנא.

ויבאר בהקדים, דח"ל סברת מ"ד דל"פ דיבורא, דכשמעיד שפלוגי לוני בריבית, מקבלים אנו נאמנות כללית בגברא זה דמעיד אמת דתו, דאזלינן בתר דעתו דנתכוון לומר שפלוגי הלוח בריבית וא לוח בריבית, ובזה אנו אומרים שנאמן הוא לכל פרטיו דאין לומר

שלענין זה גברא נאמן הוא ולענין אחר אינו גברא נאמן, ולחכי ל"ש לחלק דיבורו. אך כשאמרין דפליגין דיבורא אזי פירושו שאזלין בתו מלותיו בלבד ואין אנו מתייחסים למשמעות אומרם, וכמו שנאמו שלאחרי שהעיד שוב אין הדיבור מתייחס אליו ועדותו קיימת לעצמה וכיון שאנו מתייחסים לפרטי הדיבור שפיר איכא לפלוגי דבריו ולומו דפלוני הלוח בריבית אך הוא לא לוח בריבית ואין הכרח לקשר כי מילותיו יחדיו.

והשתא ניחא, די"ל דבאמת כו"ע מודו דכשנחית לשוירא אפש שמתכוון הוא לשייר נמי העבד, רק מאן דסבירא דלי"פ דיבורי אזיל בתר דעתו זו וכיון שנתכוון הוא לשייר העבד לא יצא ב"ר ומאן דסבירא דפ"ד סבירא דאע"ג שיתכן שנתכוון לשייר העבד מ"י אזלין בתר מילותיו ושפיר איכא למימר דיקנה העבד את עצמו א של"ק הנכסים, דאין העבד בכלל כל נכסיי.

אמנם למסקנא אמרינן דשאני חכא דאיכא דינא דכל שאי כריתות גמור ל"ק עצמו, דגמרינן מגט אשה דבעינן כריתות, ולח אע"ג דבעלמא אין אנו מתייחסים לכוונתו חכא נזיל בתר כוונתו נמי דכל שיש שיור בכוונתו חשיב כאינו כרות לגמרי ושפיר חיישינן דנחי לשוירא אע"ג דפ"ד, דכיון שגם להו"א אמרינן דזו היתה כוונתו, ר שבתחילה לא התייחסנו לדעתו זו ולמסקנא אמרינן דיש להתייר גם לכך.

וחנה כי הר"ן ד"ה כמאן דטעמא דר"מ הוא משום דמעיקרא כי כל נכסיו והעבד בכלל, ועכשיו שאמר חוץ מקרקע פלוני פגם דיבורו וכללו ראשון, כיון דלי"פ דיבורא חשבינן לכללא קמא כאילו שייר ב מה שנכלל בו והרי העבד היה בכלל. וראה בקרבן נתנאל אות שכי לבאר בזה סברת רש"י ג"כ. וא"כ בזה נמי א"ש הקושי דלעיל, דכל שנחית לשוירא ושייר העבד הרי אי אמרינן דלי"פ דיבורו וודאי פגם בכללו הראשון דכל נכסיי ולחכי ל"ק א"ע, אבל אי פ שפיר איכא למימר דרק כל נכסיי נפגם ולא העבד, וודאי יצא ב' ובמסקנא התחדש ענין הכריתות, ולחכי אע"פ שאינו פוגם בהע ורק בהכל נכסיי, אבל גם זה חשיב כחסרון בהכריתות ולחכי ל עצמו.

אך דברי הק"נ צ"ע, הא בשיטת הר"ן לא נחתינן מטעמא דנו לשוירא אלא מטעמא דפוגם הוא בחלשון, ורש"י לא זכר מזה מאנו וע"י ברשב"א ד"ה לענין פסק הלכה שכי דלפי פירוש רש"י היכא דאי נכסים אחרים אלא אותן המשויירים קנה עצמו ב"ח (וכן הבין תו הלכה כו' בדברי רש"י עיי"ש), וע"כ דגם הרשב"א לא הבין כן בד רש"י, דאי כהר"ן כ"ש באם אין לו אלא אותן הנכי

דליק עצמו ב"ח כיון שפגם הלשון גדול יותר, וצ"ע.

ט' ע"א. מקשה הגמ' דשכ"מ חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד ומשמע דפ"ד. י"ל הכוונה דכשעומד השכ"מ וחוזר בו ח"ה עוקר את דבריו מעיקרא כאילו אינם, ולהכי משמע דפ"ד כיון שמחלקים את דבריו מעיקרא. ומוכרח כן, דאי לא תימא הכי יוקשה מה שייך זה לפ"ד, הרי דיבורו התקיים בשלימות והקנה שניהם ורק אח"כ חוזר הוא בו, והיכן מצינו חילוק דבריו הראשונים.

אמנם עתה יוקשה במ"ש רש"י ד"ה התם דטעמא שאינו יכול השכ"מ לחזור בו כיון דקדשו השם, ולכאוי כיון דנתבטל השחרור למפרע והוי קידוש השם בטעות אמאי אינו יכול לחזור בו, וכי מי שנתפרסם על עבדו בטעות שיצא ב"ח יאסר להשתעבד בו. אך באמת בלא"ה יוקשה לרש"י קו' התוס' ד"ה ואינו, הא כיון דסתמא דעת שכ"מ לחזור בו אם יעמוד אמאי אינו חוזר בעבד, אלא ד"ל דבאמת ס"ל כהתוס' דמסתמא דעתו של השכ"מ כמו שיאמרו לו חכמים, וחכמים תקנו שלא יוכל לחזור בעבד, רק דרש"י ביאר הטעם שחכמים תקנו לו שלא יוכל לחזור בעבד, דכיון שקדשו השם לא רצו להחזירו לעבדות, ופירוש רש"י והתוס' עולים בקנה אחד, וא"ש.

שם. תוד"ה הלכה כר"מ כי דלפרש"י היכא דאין לו אלא אותה העיר לא שייך למימר מדנחית לשוירא שייר נמי העבד, ובאמת מודה ר"מ דיצא לחירות דפ"ד. ותמה בזה דלא משמע כן בתוספתא דלר"ש אפי' אין שם אלא אותה העיר זכה העבד בנכסים וקנה עצמו ב"ח, ומשמע דר"מ פליג בהא ול"פ דיבורא. ועוד הק' דלשון אפי' אינו מיושב לפרש"י.

יש לעיין לפי"ז היכא דיש לו נכסים אחרים רק דהעבד אינו יודע וחושב שיש לו רק אותה העיר, דהכא ל"ש הסברא דלחנופי ליה קאתי במ"ש רש"י המובא לעיל, וכן לאידך היכא דאין לו שאר נכסים וחושב העבד דיש לו דשפיר איכא למימר דלחנופי ליה קאתי ולא יצא ב"ח. וא"כ דבאמת כן הדין לרש"י, דהכל תליא במחשבת העבד, אי"כ מצינו

הכ"ת דגם לרש"י היכא דאין לו אלא אותה העיר לא יצא ב"ח, וכגון
דחושב העבד דיש לו שאר נכסים, וא"ש קו' התוס' (אך עז"ע לשון
אפי' שבתוספתא), ודוחק קצת.

ולחעיר שעפ"י דלק"נ דלעיל אזדו קו' התוס', דבאמת היכא דאין
לו אלא אותה העיר ל"פ דיבורא כיון שפגם כללו הראשון ול"ק עצמו
ב"ח וכנ"ל, וא"ש.

שם. ברי"ף כ' אמר ליה ההיא מתניתין משום דלאו כרות גיטא כו'
חיה לי לרביה זכותא בגויה דגיטא, וכגון זה אינו גט כריתות דבעינן
דלהוי גיטא דחרותא כוליה לעבדא וליכא, ע"כ.

ויש לעיין בדין גט אשה שכתב בו הבעל מתנת נכסים ושייר במתנה
לעצמו אי חוי כריתות א"ל, דאפשר ושאני מגיטא דעבד, חדא דבעבד
כשכותב עצמו ונכסיי חוי ב' פרטים בענין אחד, אבל באשה א"א
לכותבם בחדא מחתא (דאינו יכול לכתוב הגירושין בלשון קנין), וחוי
תרי חלקים נבדלים ואפשר שאין שיור מתנת נכסים פוגם בהכריתות.
ועוד, בעבד הן מתנת הנכסים והן קנין עצמו חוי מתורת קנין, ולחכי
כל שיש להאדון חלק בהקנין חשיב כחסרון בהכריתות, אבל באשה
ענין הגירושין אינו שייך לענין הקנין ואפשר דאע"ג שיהא לבעלה
חלק בקנין הנכסים מ"מ לא יפגום זה בחלק הגירושין ותהא מגורשת
[ונפק"מ בין האופנים יהיה היכא שכותב לעבדו עצמו קנוי לך ונכסי
קנויים לך, דאז חוי תרי חלקים נבדלים אך שניהם מתורת קנין].

אמנם מלשון הרי"ף הנ"ל משמע דכל שיש לרביה זכות בגט אינו
גט כריתות, דשייכות זו פוגמת בגט כולו, וא"כ לא שנא גט אשה מגט
עבד, ואע"ג דאין לבעלה זכות בחלק גירושיה לא תהא מגורשת כיון
דיש לו זכות בגט ולא חוי כריתות, וק"ל.

שם. מהרש"א ד"ה הלכה כר"מ כ' דרש"י ותוס' הפוכים בסברתם
בשיטת ר"מ, דלרש"י היכא דאית ליה לבד מן השיור אמרינן מדשייר
האי שייר נמי עבד ול"ק עצמו ב"ח, והיכא דלית ליה שאר נכסים דלא
שייך למימר דשייר העבד יצא לחירות. אך לתוס' היכא דמתוקם
כל נכסיי גם אשאר נכסי לבד מן השיור קנה עצמו ב"ח, והיכא דלא

מתוקם אלא בעבד ל"פ דיבורא ולא יצא ב"ח.

והנה תמה הקרני ראם אות ב' דמלשון התוסי לא משמע כן, אלא דכל היכא שאין כל נכסי מתקיים בכולו לפי"ד ולא יצא ב"ח. וכוונתו ללשון התוסי ד"ה הלכה כו' שכי כיון שיש שיור בדיבור שהוא משתחרר בו כו' ואינו מתקיים כולו, ע"כ, ומוכח דגם היכא דמתוקם אשאר נכסים, כיון דאכתי איכא שיור בדיבור שהוא משתחרר בו ואינו מתקיים כולו, אינו יוצא לחירות מאחר שאינו כרות גיטא (ועיי' בלשון הרא"ש ס"ז שכי כיון דאין כל נכסים יכול להתקיים על הנכסים, ולא כתב על כל הנכסים, משמע דהיכא דאית ליה שאר נכסים קנה וכדברי המהרש"א. אמנם מדבריו דכיון שנשאר זכות לאדון באותו לשון שהוא משתחרר בו לאו כרות גיטא הוא, מוכח כהקרני ראם דגם היכא דאית ליה שאר נכסים ל"ק עצמו ב"ח, וצ"ע).

וליישב קו' זו כי הזרע יצחק דלא כתב המהרש"א כן אלא אי נחתין לטעמא דפלגין דיבורא לחודא, שאז לרש"י (למ"ד לפי"ד) היכא דאיכא למימר דשייר, אמרינן מדשייר האי שייר נמי עבד ול"ק עצמו ב"ח, והיכא דליכא למימר דשייר פלגין דיבורא וקנה עצמו ב"ח. אמנם לתוסי, היכא דלא מתוקם כל נכסי אלא אעבד לבדו, אמרינן שחוזר הוא בו מדיבור דכל נכסי, ול"ק עצמו ב"ח דלפי"ד, ובגוונא דמתוקם כל נכסי גם אשאר נכסים באמת אינו חוזר בו וקנה העבד עצמו ב"ח. אמנם באמת כשנחתין לטעמא דלאו כרות גיטא הוי, אזי לרש"י ל"ק עצמו אי אית ליה שאר נכסים, ואי לית ליה שאר נכסים קנה עצמו ויצא לחירות, ולתוסי הן היכא דאית ליה והן היכא דלית ליה ל"ק עצמו ב"ח כיון שאין דיבור דכל נכסי מתקיים כולו לאו כרות גיטא הוי.

אולם דבריו צ"ע, חדא דבסוף דבריו כי המהרש"א, ואפשר (הא מפרש"י לעיל משמע כהתוסי) דהיינו לפי סברת המקשה, אבל לדברי המתיר משום כרות גיטא הוה הסברא הפוכה וכפרש"י בדברי המתיר, ע"כ. ומוכח דכל מה שכתב דרש"י ותוסי הפוכים המה בסברתם, הוא ק' להמתיר כשנחתין לטעמא דלאו כרות גיטא, ואיך כתב דפירוש המהרש"א הוא רק מטעמא דפלגין דיבורא לחוד. ועוד, דאי מטעמא פ"ד, אי"כ כשם שבדברי המקשה (דסברת ר"מ היא משום דלפי"ד) זכר רש"י כהתוסי, כן למסקנה הו"ל לסבור כן, דהא לא נשתנא מסקנה כלום בביאור הסברא דלפי"ד, ואמאי סובר דנחלק רש"י על תוסי, וצ"ע.

ובהמשך דבריו כי המהרש"א, דמפרש"י לעיל (ד"ה עד שיאמר) שמע כדברי התוסי, שכתב ל"ש היכא דקנה שאר כו' ול"ש היכא

דליק כו' אפי"ה הוא ב"ח, ע"כ. ויש לבאר דבריו בג' אופנים : א' דמחך שלא קיצר רש"י ואמר דאפי"ה היכא של"ק כו' הוי ב"ח, מוכח דגם ר"מ מודי היכא שקנה שאר נכסים, ועי"ז קאמר דל"ש היכא דקנה שבזה ודאי יצא לחירות מאחר שגם ר"מ מודי, ול"ש היכא דל"ק שבזה פליג ר"מ, דמ"מ קנה עצמו ב"ח לר"ש. ב' מחך שהוצרך רש"י לבאר ראיית הגמ' (דרי"ש סבר פ"ד) מגוונא דל"ק שאר נכסים, מוכח שבגוונא דקנה שאר נכסים ודאי יצא לחירות גם למ"ד דלפ"ד, וא"כ לסברת המקשן דלא פליג ר"מ אר"ש אלא מטעמא דלפ"ד לחודא, ודאי סבר דיצא ב"ח היכא דקנה שאר נכסים, שהרי גם אי סבר לפ"ד מצי סבר דיצא לחרות וכנ"ל. ג' ממשמעות דברי רש"י דרי"ש סבר דל"ש היכא דקנה ול"ש היכא דל"ק כו' מוכח דר"מ פליג בתרומתו, גם היכא דל"ק שאר נכסים, וכדברי התוס' (דלרש"י ל"ש למימר בזה דשייר נמי לעבד).

והנראה נכון כא' מבי' האופנים הראשונים לעיל, דהא כ' המהרש"א דמפרש"י משמע **כדברי התוספות**, ולדבריו סברו התוס' דלר"מ היכא דאית ליה שאר נכסים יצא לחירות, ולחאופן הגי' לר"מ ל"ש היכא דאית ליה ול"ש היכא דלית ליה לא יצא ב"ח, ואי"ז נראה ממשמעות דבריו. ועוד, דבסוף דבריו כ' דלדברי המתרג' הוה **הסברא הפוכה**, ואם כנ"ל אין סברת המקשן הפוכה כיון דסבר שלעולם לא יצא לחירות, ולחתרצן הלא דוקא היכא דל"ק יצא לחירות, אבל כשקנה גם הוא סבר דלא יצא לחירות, וא"כ אין סברתם הפוכה. ועוד, דמלשון **סברא הפוכה** משמע דהמקשן חלק גם בסברא, ואי כנ"ל סברתם שווה, דהוא מטעמא דנחית לשיורא, ולחכי נראה כהאופנים הראשונים וכנ"ל.

אך לפי"ז יוקשה איך יפרנס המהרש"א דברי רש"י בסברת ר"מ דהוא משום דנחית לשיורא, והא למחרש"א היכא דאית ליה קנר והיכא דלית ליה ל"ק, וא"כ הוא להיפך ממש דהיכא דאיכא למימו דשייריה לעבד אמרינן דקנה, והיכא דליכא למימר חכי אמרינן דל"ק וחוא תימח. וכשם שכי' דלפרש"י בדברי המתרג' הוה הסברא הפוכה וכוונתו לפרש"י דהוא מטעם דנחית לשיורא, דמוכח דבאין לו אלץ אותה השדה ניכר להדיא דלא שייר העבד כלל וביש לו אפשר ושיירו הי"נ מוכח מפי' רש"י בדברי המקשן, וזה צע"ג (ודוחק גדול לומר שפרש"י בר"מ קאי למסקנת הגמ', ועי"ן).

ולעצם קושייתו נראה לומר, דאין הראיה מהלשון מוכרחת כ"כ רק דרש"י אתי לבאר מנ"ל להגמ' דרי"ש סבר פ"ד, דזה מוכח רי' מחך דבגוונא דל"ק שאר נכסים יצא לחירות, ולחכי פירש דפלוגתו ר"מ ור"ש היא לא רק בגוונא דקנה אלא גם היכא דל"ק, ומהכ

מוכח דסבר ר"ש פ"ד (ומה שלא קיצר לשונו אי"ז ראייה כ"כ).
ואם ראייתו מהך דלחמקשה נחלקו ר"מ ור"ש בפ"ד לבדו, ובמילא
היכא דאפשר דלפ"ד ומ"מ יצא לחירות לא פליג ר"מ, ע"ז י"ל כפי
הנתבאר לעיל דאח"כ לכונ"ע אמרינן מדנחית לשוירא אפשר ונתכוון
לשייר העבד, רק דלמ"ד פ"ד אין אנו מתייחסים לזה כיון דאזלינן
בתר מילותיו, אבל למ"ד לפ"ד אזלינן נמי בתר דעתו, אי"כ אף דסברת
ר"מ היא משום דלפ"ד לחודא, מ"מ הא בהא תליא וגם היכא דקנה
שאר נכסים לא יצא לחירות דהא אמרינן דדעתו לשייריה לעבד נמי.

ומה שלא הביא רש"י ראייה מדסבר ר"ש שבקנה שאר נכסים יצא
לחירות, ועל כרחך סבר דפ"ד, דאלי"כ אמאי יצא לחירות הוא אזלינן
בתר דעתו, ובדעתו לשוירא נמי לעבד, ואי"כ גם היכא דקנה לא הו"ל
לצאת לחרות. ע"ז י"ל דכל מה דאמרינן דבסברת לפ"ד תלוי הא
דאזלינן בתר דעתו הוא רק לאחר שאמרינן דכונ"ע סברי דמנחית
לשוירא אפשר ושייר העבד (רק דנחלקו בתר מה אזלינן, אי בתר
דעתו או בתר מילותיו), אבל אם נחלקו בעיקר סברא זו דמנחית
כו', אי"כ ודאי דגם למ"ד לפ"ד יצא לחירות היכא דקנה שאר נכסים.
והשתא שפיר מתבאר אמאי לא הוכיח רש"י דר"ש סבר פ"ד מהך
דיצא לחירות היכא דקנה, שהרי אז מצינן למימר דאח"כ ור"ש סבר
לפ"ד, והא דסבר דיצא כיון דנחלק אעיקר סברא דמנחית כו' וכנ"ל
(אלא דלאחר שמוכרחים לומר דסבר ר"ש פ"ד דהא קאמר "לעולם"
לרבנות היכא דלי"ק שאר נכסים, אי"כ אי"צ יותר לומר דפליג אדרי"מ
גם בעיקר חסברא דנחית לשוירא וכו', דלאפשי פלוגתא לא מפשינן
ופליג אדרי"מ בהא דפ"ד לחוד, וק"ל).

באמת לבד כהנ"ל, צ"ע מה ראיית המהרש"א דבסברת המקשן
סבר רש"י כהתוסי (מהך דמשמע מדבריו דלר"מ היכא דלי"ק שאר
נכסים לא יצא לחירות), דהא לתוסי החילוק הוא בין היכא דאית
ליה שאר נכסים להיכא דלית ליה שאר נכסים, אך לרש"י החילוק
בין היכא דקנה שאר נכסים להיכא דלי"ק, ואין בזה דמיון, דאפשר
דאף דסבר ר"מ בגוונא דלי"ק שאר נכסים דלא יצא לחירות, מ"מ
מצי סבר דהיכא דלית ליה כלל נכסים אחרים דיצא לחירות, כיון
דאז אי"א לומר דשייריה לעבד, משא"כ היכא דאית ליה ולי"ק. וכן
לאידך, אפשר דהיכא דלית ליה כלל שאר נכסים לא יצא לחירות,
ומ"מ היכא דאית ליה ולי"ק יצא לחירות, כיון דהיכא דלית ליה
כלל לא מתוקם כל נכסי אלא אעבד לחודיה וחוזר הוא בו מדיבורו
דראשון ולפ"ד, משא"כ היכא דאית ליה ולי"ק אי"א לומר דנתכוון
חוזר בו כיון שבאמת נתכוון להקנות הנכסים לעבדו רק שבדין

א"א להוציאם כיון דלא ידעינן על איזה קרקע קאי. ומהיכא הוציא
המהרש"א בדברי רש"י כדברי תוס'.

★ ★ ★

שינוי

טעות הדפוס בילקוט שמעוני

הת' אברהם קלר
תות י"ל דדו

בהילקוט שמעוני המפורסם (רמז תצט), כדאי להעיר כמה שינויים
בין הדפוס הראשון (שאלוניקי ה'רפ"א) [מחדורת צילום פקסימלי בת
250 עותקים - ארץ ישראל תש"כ] ובין המחדורה שנתפשטה בינינו,
(שאפשר לומר שהיא אשמת הבחור חזעצער).

(1) כתיב "והולך מלך ערבי לארם", וצ"ל "והולך מלך ערבי
לאדום" - דיש חילוק בדבר דארם היא בבל, ואדום היא חלק מירדן.
(2) כתיב "וישראל מתרעשים ומתבהלים ואומר", וצ"ל "וישראל
מתרעשים ומתבהלים ואומרים" (ולכאורה צ"ע דהא זה אינו כלל
ישראל שטוענים "להיכן נבא ונלך להיכן נבא ונלך" - רק יחידים -
וצ"ע). (3) כתיב "אל תיראו הגיע זמן גאולתכם", וצ"ל "אל תיראו הגיע
ימי גאולתכם" - דיש חילוק בדבר דזמן יכול להיות במשך שנה או
שנתיים ח"ו וח"ו, אבל ימי היא הימים שבו אנו נמצאים. (4) כתיב
"עומד על גג בית המקדש", וצ"ל "ועומד על גג בית המקדש" דיש
חילוק בדבר, דיש וא"ו המוסיף (ועיין שיחת ש"פ תצוה ש.ז. אות ד').
וממשיך "ואם אין אתם מאמינים", מילת אין נמחק.

ותן לחכם ויתכם עוד.

כן יש להעיר דמקור האוריגנלי דהילקוט שמעוני הנ"ל היא בפס"ר
(פרשה ל"ז אות ב').

■ ■ ■

חטא וקרובן לעת"ל

הרב שאול משה אליטוב
שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א
ב. איירעס ארגענטינא.

א' מהייג עיקרים הוא: "התורה הזאת לא תהי מוחלפת", שהייע נצחיות התורה, ולכן לא יחיי מתן תורה פעם נוספת.

ועפייז צייב בנוגע לחטאים המובאים בתורה איש כי יחטא וכיו"ב איך ילמדו אייז לעת"ל, ואי אפשר לומר שמדבר על חטא בדקות, שהרי כיון שיתבטל הרע לגמרי לא ישאר אפיי דקות הרע?

גם צייב בנוגע לקרבנות חטאת ואשם וכיו"ב שבאים על חטאים, דהן היות שהגמ' אומרת על א' שרשם על פינקסו שיביא לעת"ל חטאת שמינה. הנה זהו רק בתחילה, אבל אחר שיביאו חטאת ושאר קרבנות כדי לכפר על העבירות וחטאים דזמן הגלות, לכאורה יתבטלו קרבנות אלו שהם חלק ממנין תרי"ג מצוות, וחלק מהתורה שחיא נצחית? וצייב.

לזכות

כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

נשיא דורנו

לארבעים שנה לנשיאותו הרמה

*

נדפס ע"י

הרה"ת ר' זאב מאיר וזוגתו מרת דבורה חי' רייזיל שין

ובנם אהרן שיחי

קדנר

■ ■ ■ ■ ■

לזכות

כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

נשיא דורנו

לארבעים שנה לנשיאותו הרמה

*

נדפס ע"י

הרה"ת ר' כתר'אל וזוגתו מרת עלשא שיחיו

ובנם בן ציון שיחי

שם-טוב

לזכות

כ"ק אדמו"ר שליט"א

נשיא דורנו

לאריכות ימים ושנים טובות מתוקות ושמחות

*

ויהי רצון שיראה הרבה נחת משלוחיו, תלמידיו, חסידיו
ומכלל ישראל וינהיג את כולנו מתוך בריאות הנכונה,
ונזכה בקרוב ממש לביטול גזירת "מיהו יהודי",
ושיתקיים **דין נצח בכל**, עד לדין נצח הכללי -
ונזכה בקרוב ממש לעלות, כל בניי שליט"א,
קוממיות לארצינו הקדושה, ומלכנו בראשינו,
בהתגלות מלך המשיח - נאו!

*

לזכרון

הרבנית הצדקנית

מרת חיי מושקא נייע זיע"א

בת כ"ק אדמו"ר

מהוריי"צ נייע זיע"א

*

אשתו של - יבלחט"א - כ"ק אדמו"ר שליט"א

*

בקשר עם יום הולדתה

- כ"ה אדר שנת תרס"א -

לזכות
החתן התמים אליעזר שיחי
והכלה לאה גימל שתחי
גאנזבורג
לרגל נישואיהם בשעטומ"צ
ביום ג' כ"ו אדר
ה' תחא שנת אראנו נפלאות

נדפס ע"י הוריהם
הרה"ת ר' יעקב ברוך וזוגתו מרת פימון שיחי
גאנזבורג
הרה"ת ר' שלום לייב וזוגתו מרת רבקה שיחי
אייזנבאך

שירותי מחשב ותכנת סדר הדפוס "סדרית" - באדיבות

MIDWOOD COMPUTER CENTER

מרכז המחשבים של חסידי חב"ד בברוקלין

1634 Coney Island Ave. Brooklyn N.Y. (718) 692-2211